

LÉVA, AZ ÚJ HATÁRVÁROS

Irta: Moravek Endre

LÉVA városa úgy rajzolódik még az emlékezetembe, ahogyan a gyermekkorom azt bevéste oda: mint játszótér, mint otthon, mint az élet első komolyabb benyomásainak: sikernek, csalódásnak, szerelemnek megismertetője; egyszóval, mint szubjektív élmény: emberek, érzések, tájak egyénien megélt mozaikja. Ez az én Lévám: a szubjektív Léva. Szinte nehéz elképzelnem, hogy van, lehet a városnak emellett még egy objektív képe is, körülbelül olyan, amilyennek azt a régi jó békevilágban a Révay-lexikon szárazon és tudományos hidegséggel visszavetítette: «Léva rendezett tanácsú város Bars vármegyében, 1070 házzal és 9675 lak. (közte 8752 magyar, 199 német és 688 tót . . .) L. a lévai járás szolgabírói hivatalának székhelye, van járásbíróháza, adóhivatala, kir. közjegyzősége, pénzügyőrsége, kegyrendi főgimnáziuma, állami elemi tanítóképzőintézete, irg. nővérek polg. leányiskolája, alsófokú kereskedelmi iskolája, iparostanonciskolája és számos egyesülete, továbbá könyvnyomda, keresk. bank, takaré- és hitelintézet, takarékpénztár és hengermalom, vasgyár, szappangyár, kocsigyár és villamosmű; élénk marhakereskedése és borpiaca; asztalos- és szücsipara jelentékeny. Van vasúti állomása, posta- és táviróhivatala és telefonállomása . . . Romokban heverő régi várának eredete bizonytalan. A város építését IV. Béla király korába helyezik. Későbbi királyok, jelesül Róbert Károly jelentékenyen megerősítették. Eleinte az ősrégi itt székelő Léway-nemzetséget uralta, de később e nemesi család kihaltával Balassa Menyhért kezébe került, ki egykép sanyargatta a törököt és a körüllevő jobbágyfalvakat. Rablásai miatt I. Ferdinánd Salm Miklóst küldötte ellene, ki L.-t elfoglalta s a király részére megtartotta, ki azt később Dobó Istvánnak ajándékozta. Bocskay István megtámadta és lángba borította a várost, de a várat nem volt képes bevenni. 1663-ban azonban a törökök kezére került, kiktől azonban már a következő évben Des Souches gróf visszavette. 1704 nov. Schlick gróf itt verte meg Rákóczi egyik hadvezérét, Ocskay Lászlót, de Ocskay még ugyanazon hónapban visszaadta a kölcsönt és L.-t bevette. Az idők folyamán később a lévai vár és uradalom a herceg Ester-

házy-család, az 1870-es években pedig a lovag Schoeller-család birtokába került». — Hát igen, ez is Léva volt, ha mindezeket a hasznos tudnivalókat, a régmultak és a jelen komolyabb értelmét mi, akkori lévai diákok, nem is tudtuk, vagy nem is vettük észre. Sok mindennel voltunk így. Nem vettük észre például, hogy mi is a városunk jelentősége, hogy helyi (gabonában: országos) kereskedelmi gócpont jellege van, ahol az északra eső tót faluk terményei: a fa, tejtermékek, szárnyasok (élve és sült, mint például a messze földön híres libafertály: a felnagyított sült liba) és a déli magyar falvak gabonája gazdag piacot talál s ahol ennek az adásvételnek a gyümölcse mindjárt átváltható ipari cikkekre a nagymultú, nagyszámú, tehetős lévai iparosoknál: csizmadiáknál, szabóknál, vargáknál, asztalosoknál, esztergályosoknál, valamint a nem kevésbé szép számban található kis- és középkereskedőknél. — Nem vettük észre annak nagy belső fontosságát sem, hogy Léva pontosan a magyar-szlovák nyelvhatáron feküdt: ez szinte fel sem tűnt nekünk, talán azért, mert a város lakossága csaknem szintiszta magyar volt s az elenyészően csekély tót elem kulturális téren számba sem jöhetett, de talán azért sem, mert a Lévát szinte három oldalról környező tót falvak lakossága magyar érzésű volt — egészen ritka kivételekkel. Szinte hihetetlen — de az elmondottak talán némileg megmagyarázzák, hogy mi, lévai diákok — de az öregebbek sem különben — a tót nyelvhatár közvetlen közelében egészen 1918 végéig nemzetiségi kérdéstről alig hallottunk valamit. (Ez egyúttal jellemző békebeli közvéleményünk gondtalanságára is.) A háború előtti Léva jelentősége tehát a köztudat szerint gazdasági térre esett; nemzetpolitikai jelentőségét a magyar közvélemény nem ismerte fel.

Gyökeresen megváltozott a város élete és szerepe a «cseh-szlovák» köztársaságban. Gazdasági jelentősége ugyan megmaradt, de a nemzetpolitikai szempontok a második sorba szorították. A városért a felszínen és a felszín alatt késhegyig menő harc indult meg és folyt húsz éven keresztül: az állam minden eszközzel (ezekre rúgó beköltöztetés, a magyar középiskolák megszüntetése, a szlovákok favorizálása, a cseh és szlovák kultúra terjesztése, a magyarságnak minden téren tudatos háttérbeszorítása, megnyomorítása és kiűzése) Léva elszlovákosításán dolgozott; a magára maradt magyarság pedig — most már felismerve a város új végvár szerepét — körömszakadtáig védekezett, bár a cseh statisztika nem egészen húsz év alatt a valaha 90%-os magyarságnak felét lefaragta, a város vezetése magyar kézben

maradt, sőt a felvidéki magyarság egyik legfontosabb politikai és kulturális központja alakult ki itt, ahol most — az importált «csehszlovák» kultúrélettel párhuzamosan, de ellentett előjellel — a magyar kultúrélet is mind élénkebbé vált s ha szélességben nem is, de mélységben, komolyságban, átéltségben meghaladta a békebeli Léva magyar kultúréletét. A «csehszlovák» éra Lévájának jelentőségét elsősorban ez a nemzetpolitikai harc határozza meg.

S a jövő Lévája? A visszacsatolás ismét teljesen új helyzetet teremtett. Léva most magyar határvárossá lett, ennek a város-típusnak gazdasági hátrányaival, de teljes nemzetpolitikai fontosságával. «Hinterlandjának» egy részét, a tót vidéket elvesztette s így a gazdasági csere erősen meg fog csökkenni; nemzetpolitikai jelentősége azonban megmarad — de megint megváltozott sikon. Léva — az erőszakkal betelepítettek kivonulásával — megszűnik a magyar-szlovák kultúrharc egyik színhelye lenni s megint visszaserzi egyeduralmát az őslakosság magyar kultúrája. Az ottani magyar kultúréletnek azonban — amellet, hogy megőrzi a cseh éra alatt önerejéből kifejlesztett intenzitását — szélességben ki kell tágulnia olyan sugárba, mely a környező magyar vidék egész társadalmát átfogja; Léva nemcsak politikailag lesz magyar végvár, hanem kulturálisan is annak kell lennie. Nem erőszakos magyarosításra gondolunk — sőt Lévának, a határvárosnak a szlovákság felé összekötő hidul kell szolgálnia, amennyire az politikailag lehetséges lesz —, hanem arra, hogy Léva a Garammente egész magyar lakosságának kulturális gócpontjává s egy tudatos és szerves magyar kultúrélet irányítójává legyen. Így látjuk Léva hivatását az új helyzetben s magyar társadalmának és vezetőinek súlyos időkben bebizonyított képességeiből bizvást remélhetjük, hogy ezt az újabb nagyfontosságú feladatot is teljes sikerrel be fogja tölteni addig a — remélhetően rövid — átmeneti ideig, amíg a sok viszontagságon átment város végre ismét az egész Felvidék keretében találja majd meg immár végleges helyzetét és hivatását.